Samling af Afgørelser

RETTENS DOM (Tredje Afdeling)

27. november 2014*

»Konkurrence — karteller — markedet for elektriske transformatorer — beslutning, hvorved der fastslås en overtrædelse af artikel 81 EF og EØS-aftalens artikel 53 — påvirkning af samhandelen mellem medlemsstaterne — begrebet virksomhed — tilregnelse af ulovlig adfærd — formodning om, at et moderselskab udøver afgørende indflydelse på sit datterselskabs adfærd — begrundelsespligt«

I sag T-517/09,

Alstom, Levallois-Perret (Frankrig), ved advokaterne J. Derenne og A. Müller-Rappard,

sagsøger,

mod

Europa-Kommissionen, først ved A. Bouquet, N. von Lingen og K. Mojzesowicz, derefter ved A. Bouquet, K. Mojzesowicz og P. Van Nuffel, som befuldmægtigede,

sagsøgt,

angående en påstand om annullation af Kommissionens beslutning K(2009) 7601 endelig af 7. oktober 2009 om en procedure i henhold til artikel 81 EF og EØS-aftalens artikel 53 (sag COMP/39.129 – Elektriske transformatorer)

har

RETTEN (Tredje Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, O. Czúcz (refererende dommer), og dommerne I. Labucka og D. Gratsias,

justitssekretær: fuldmægtig C. Kristensen,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 9. juli 2012,

afsagt følgende

* Processprog: fransk.

Dom

Sagens baggrund og den anfægtede beslutning

1 Den foreliggende sag vedrører sektoren for elektriske transformatorer, autotransformatorer og parallelreaktorer med et spændingsinterval på 380 kV og derover. En elektrisk transformator er en vigtig elektrisk komponent, hvis funktion er at mindske eller øge spændingen i et elektrisk kredsløb. Disse transformatorer sælges som enkeltstående udstyr eller som del af en nøglefærdig fordelingsstation.

2 Alstom T&D SA var aktiv på området for elektriske transformatorer i den periode, der er relevant for den foreliggende sag, dvs. fra den 9. juni 1999 til den 15. maj 2003. I hele denne periode ejede sagsøgeren, Alstom, 100% af kapitalen i Alstom France SA (der i august 1999 blev omdøbt til Alstom Holdings), som til gengæld ejede 100% af kapitalen i Alstom T&D.

3 Efter at Alstom-koncernen havde solgt sin produktion af elektriske transformatorer til Areva-koncernen, blev Alstom T&D i 2004 overdraget til Areva-koncernen, der kontrolleres af Areva SA, og herefter omdøbt til Areva T&D SA.

4 Den 8. august 2007 og den 18. marts 2008 fremsendte Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber anmodninger om oplysninger til sagsøgeren, som denne efterkom henholdsvis den 7. september 2007 og den 28. februar 2008.

5 Den 30. september 2008 besluttede Kommissionen at indlede en procedure vedrørende markedet for elektriske transformatorer over for den anfægtede beslutnings adressater.

6 Klagepunktsmeddelelsen blev vedtaget den 20. november 2008, og den 20. januar 2009 svarede sagsøgeren på den. Den mundtlige høring fandt sted den 17. februar 2009.

7 Den 7. oktober 2009 vedtog Kommissionen beslutning K(2009) 7601 endelig om en procedure i henhold til artikel 81 EF og EØS-aftalens artikel 53 (sag COMP/39.129 – Elektriske transformatorer) (herefter »den anfægtede beslutning«), hvori den fastslog, at Areva T&D og sagsøgeren havde tilsidesat artikel 81 EF og artikel 53 i aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (herefter »EØS-aftalen«), og pålagde sagsøgeren en bøde på 16,5 mio. EUR, hvoraf Areva T&D hæftede in solidum for 13,53 mio. EUR.

8 I den anfægtede beslutning konstaterede Kommissionen, at Areva T&D i hvert fald fra den 9. juni 1999 til den 15. maj 2003 havde deltaget i en »gentlemen's agreement (GA)« i form af et ulovligt kartel, som omfattede hele Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS), og som byggede på en mundtlig aftale indgået mellem europæiske og japanske producenter af elektriske transformatorer med henblik på indbyrdes at respektere hinandens hjemmemarkeder og afholde sig fra afsætning på samme.

9 Med hensyn til den pågældende gentlemen's agreements tilrettelæggelse oplyste Kommissionen, at de virksomheder, der deltog i den, var delt i en europæisk og en japansk gruppe, at hver gruppe skulle udnævne en virksomhed med sekretariatsfunktion, og at Siemens-koncernen havde fungeret som sekretariat for den europæiske gruppe og Hitachi for den japanske gruppe i hele overtrædelsesperioden. Den konstaterede ligeledes, at aftalen om opdeling af markedet blev suppleret af en aftale om gensidig underretning om udbud (projekter), der stammede fra den anden gruppes område, og at den anden gruppes sekretariat skulle underrettes om disse projekter med henblik på videre fordeling.

10 Den anfægtede beslutning vedrører markedet for elektriske transformatorer, uanset om de sælges som et enkeltstående produkt eller indgår i nøglefærdige projekter, men omfatter ikke transformatorer, der sælges som del af fordelingsstationer, der er baseret på gasisolerede koblingsanlæg, da disse allerede er omfattet af Kommissionens beslutning K(2006) 6762 endelig af 24. januar 2007 om en procedure efter […] artikel 81 [EF] og EØS-aftalens artikel 53 (Sag COMP/38.899 – GIS-anlæg) (resumé i EUT 2008 C 5, s. 7).

11 I den anfægtede beslutnings afsnit 5.5 (171.-174. betragtning) fastslog Kommissionen, at den pågældende gentlemen's agreement havde haft indvirkning på samhandelen mellem medlemsstaterne og mellem de kontraherende parter i EØS-aftalen.

12 I den anfægtede beslutnings afsnit 6 (183.-205. betragtning) konstaterede Kommissionen, at sagsøgeren og Areva T&D, der på daværende tidspunkt hed Alstom T&D, var solidarisk ansvarlige for den overtrædelse, der blev begået i perioden fra den 9. juni 1999 til den 25. marts 2003. Den konstaterede i denne forbindelse dels, at det, eftersom sagsøgeren ejede hele Areva T&D, der på daværende tidspunkt hed Alstom T&D, måtte formodes, at sagsøgeren udøvede afgørende indflydelse på Areva T&D's adfærd, dels, at sagsøgeren ikke havde fremført argumenter, der afkræftede denne formodning.

13 Når der var forskel på den bøde, der blev pålagt sagsøgeren, og den, der blev pålagt Areva T&D, skyldtes det, at Kommissionen havde nedsat bøden til Areva T&D med 18%, fordi selskabet havde samarbejdet effektivt uden for rammerne af meddelelsen om bødefritagelse eller bødenedsættelse i kartelsager (EFT 2002 C 45, s. 3).

14 Kommissionen underrettede sagsøgeren om den anfægtede beslutning ved skrivelse af 8. oktober 2009, der blev modtaget den 9. oktober 2009.

Retsforhandlingerne og parternes påstande

15 Sagsøgeren anlagde denne sag ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 21. december 2009.

16 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

— Den anfægtede beslutning annulleres.

— Regnskabsførerens skrivelse af 10. december 2009 annulleres.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

17 Kommissionen har for det første afgivet et svarskrift, der blev registreret på Rettens Justitskontor den 19. april 2010, og hvori den har nedlagt følgende påstande:

— Påstanden om annullation af den anfægtede beslutning forkastes.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

18 Kommissionen har for det andet fremsat en formalitetsindsigelse, der blev registreret på Rettens Justitskontor den 19. april 2010, vedrørende påstanden om annullation af regnskabsførerens skrivelse. Kommissionen har i denne formalitetsindsigelse nedlagt følgende påstande:

— Påstanden om annullation af regnskabsførerens skrivelse afvises.

— Subsidiært fastslås det, at det er ufornødent at træffe afgørelse i sagen.

— Under alle omstændigheder:

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

— Subsidiært fastslås det, at hver part bærer sine egne omkostninger.

19 Ved processkrift registreret på Rettens Justitskontor den 18. juni 2010 har sagsøgeren fremsat sine bemærkninger til formalitetsindsigelsen. Sagsøgeren har heri nedlagt følgende påstande:

— Kommissionens formalitetsindsigelse forkastes, og Kommissionen anmodes om at fremføre sit forsvar om sagens realitet.

— Subsidiært behandles sagens formalitet samtidig med sagens realitet, og Kommissionen anmodes om at fremføre sit forsvar om sagens realitet.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

20 Den 24. oktober 2011 blev sagen henvist til en ny refererende dommer, der har sæde i Tredje Afdeling.

21 Ved kendelse af 24. april 2012, Alstom mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser, bestemte Retten (Tredje Afdeling), at det ikke længere var fornødent at tage stilling til påstanden om annullation af regnskabsførerens skrivelse, og at afgørelsen om sagens omkostninger skulle udsættes.

22 På grundlag af den refererende dommers rapport besluttede Retten (Tredje Afdeling) at anmode parterne om at besvare en række spørgsmål som led i foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse i henhold til artikel 64 i Rettens procesreglement, hvilket parterne gjorde inden for den fastsatte frist, og at indlede den mundtlige forhandling.

23 Parterne afgav mundtlige indlæg og besvarede spørgsmål fra Retten under retsmødet den 9. juli 2012.

24 Retten besluttede som følge af forbindelserne mellem den foreliggende sag og sag T-521/09, Alstom Grid mod Kommissionen, at afsige dom i de to sager på samme tid. Retten udsatte sag T-521/09, Alstom Grid mod Kommissionen, indtil Domstolen havde truffet afgørelse i sag C-231/11 P, Kommissionen mod Siemens Österreich m.fl, dvs. indtil den 10. april 2014.

Retlige bemærkninger

25 Påstanden om annullation af den anfægtede beslutning er støttet på tre anbringender. Det første anbringende vedrører en tilsidesættelse af de regler, der finder anvendelse på to selskabers solidariske ansvar. Dette anbringende består af to led vedrørende 1) tilsidesættelse af den retspraksis, der gælder for solidarisk ansvar, og 2) tilsidesættelse af det generelle princip om individuelt og personligt strafansvar ved urigtig pålæggelse af solidarisk ansvar. Det andet anbringende vedrører tilsidesættelse af begrundelsespligten. Det består af tre led vedrørende 1) utilstrækkelig begrundelse hvad angår påvirkningen af samhandelen mellem medlemsstaterne og de kontraherende parter i EØS-aftalen, 2) manglende begrundelse hvad angår Kommissionens konklusion om, at sagsøgeren ikke har afkræftet formodningen om dennes ansvar for datterselskabets handlinger, og 3) selvmodsigende begrundelse for sagsøgerens og datterselskabets fælles ansvar. Det tredje anbringende bygger på en tilsidesættelse af artikel 81 EF for så vidt angår reglerne om moderselskabers ansvar for overtrædelser, der er begået af deres datterselskaber.

26 Retten har valgt at behandle det andet anbringendes første led vedrørende Kommissionens begrundelse for påvirkningen af samhandelen mellem medlemsstaterne først. Den vil herefter behandle de anbringender og led, der vedrører Kommissionens beslutning om at holde sagsøgeren ansvarlig for

handlinger begået af datterselskabet, som hed Areva T&D på det tidspunkt, hvor det deltog i den pågældende gentlemen's agreement, og Alstom Grid SAS fra januar 2010, hvor det blev opkøbt af Alstom (herefter »datterselskabet T&D«).

1. *Det andet anbringendes første led om utilstrækkelig begrundelse for påvirkning af samhandelen*

27 Sagsøgeren har i forbindelse med det andet anbringendes første led anført, at Kommissionens konklusion om, at den pågældende gentlemen's agreement havde påvirket samhandelen mellem medlemsstaterne og de kontraherende parter i EØS-aftalen, ikke var tilstrækkeligt begrundet.

28 Det bemærkes herved, at den begrundelsespligt, der følger af artikel 253 EF, udgør et væsentligt formkrav, som skal adskilles fra spørgsmålet om, hvorvidt begrundelsen er materielt rigtig, hvilket henhører under den anfægtede retsakts materielle lovlighed (dom af 2.4.1998, Kommissionen mod Sytraval og Brink's France, C-367/95 P, Sml., EU:C:1998:154, præmis 67, af 22.3.2001, Frankrig mod Kommissionen, C-17/99, Sml., EU:C:2001:178, præmis 35, og af 29.9.2011, Elf Aquitaine mod Kommissionen, C-521/09 P, Sml., EU:C:2011:620, præmis 146).

29 I lyset heraf skal den begrundelse, som kræves i henhold til artikel 253 EF, tilpasses karakteren af den pågældende retsakt og klart og utvetydigt angive de betragtninger, som den institution, der har udstedt den anfægtede retsakt, har lagt til grund, således at de berørte parter kan få kendskab til grundlaget for den trufne foranstaltning, og således at den kompetente ret kan udøve sin prøvelsesret (domme Frankrig mod Kommissionen, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:2001:178, præmis 35, og Elf Aquitaine mod Kommissionen, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:2011:620, præmis 147).

30 Inden for rammerne af de individuelle beslutninger fremgår det således af fast retspraksis, at forpligtelsen til at begrunde en individuel beslutning ud over at gøre det muligt at udøve en retslig kontrol har til formål at give den berørte part oplysninger, der er tilstrækkelige til at afgøre, om beslutningen muligvis er behæftet med en sådan mangel, at dens gyldighed kan anfægtes (dom af 2.10.2003, Corus UK mod Kommissionen, C-199/99 P, Sml., EU:C:2003:531, præmis 145, og af 28.6.2005, Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P – C-208/02 P og C-213/02 P, Sml., EU:C:2005:408, præmis 462, samt dom Elf Aquitaine mod Kommissionen, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:2011:620, præmis 148).

31 Det følger ligeledes af fast retspraksis, at det nærmere indhold af begrundelseskravet skal fastlægges i lyset af den konkrete sags omstændigheder, navnlig indholdet af den pågældende retsakt, arten af de anførte grunde samt den interesse, som retsaktens adressater og andre, der må anses for umiddelbart og individuelt berørt af denne, kan have i begrundelsen. Det kræves ikke, at begrundelsen angiver alle de forskellige relevante faktiske og retlige momenter, da spørgsmålet, om en beslutnings begrundelse opfylder kravene efter artikel 253 EF, ikke blot skal vurderes i forhold til ordlyden, men ligeledes i forhold til den sammenhæng, hvori den indgår, samt under hensyn til alle de retsregler, som gælder på det pågældende område (dom Kommissionen mod Sytraval og Brink's France, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:1998:154, præmis 63, dom af 10.7.2008, Bertelsmann og Sony Corporation of America mod Impala, C-413/06 P, Sml., EU:C:2008:392, præmis 166 og 178, og dom Elf Aquitaine mod Kommissionen, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:2011:620, præmis 150).

32 Den anfægtede beslutnings begrundelse skal vurderes i lyset af ovennævnte retspraksis.

33 Der skal for det første ses på sagsøgerens klagepunkt om, at Kommissionen ikke begrundede sin konklusion om, at der fandtes en samhandel med elektriske transformatorer mellem EU-medlemsstaterne og de kontraherende parter i EØS-aftalen.

34 Det bemærkes herved, at Kommissionen i 172. betragtning til den anfægtede beslutning konstaterede, at »sektoren for elektriske transformatorer kendetegnes ved en betydelig samhandel mellem medlemsstaterne og mellem Fællesskabet og de lande i [Den Europæiske Frihandelssammenslutning], der indgår i EØS«. Den henviste i denne forbindelse til sin begrundelse i den anfægtede beslutnings afsnit 2.4 (38. betragtning), hvori den konstaterede, at der fandtes kunder i samtlige medlemsstater og i Norge, Island og Liechtenstein, og at de største europæiske producenter bl.a. fandtes i Tyskland, Spanien, Frankrig, Østrig, Portugal og Schweiz.

35 172. betragtning til den anfægtede beslutning og afsnit 2.4 heri skal i øvrigt forstås ud fra dette afsnits baggrund. I det foregående afsnit, dvs. afsnit 2.3, beskrev Kommissionen således udbuddet og efterspørgslen i den omhandlede sektor. Hvad angår udbuddet fastslog den i 34. og 35. betragtning til den anfægtede beslutning, at de europæiske leverandører solgte elektriske transformatorer i de fleste europæiske lande. Hvad angår efterspørgslen konstaterede den i 36. betragtning til den anfægtede beslutning, at de største kunder var forsyningsselskaber, regionale myndigheder og private virksomheder, der transmitterer og distribuerer elektricitet. I 37. betragtning til den anfægtede beslutning fastslog den dernæst, at parterne i den foreliggende sag solgte elektriske transformatorer for ca. 105 mio. EUR inden for EØS i 2001, hvilket svarede til ca. 65% af den samlede omsætning af elektriske transformatorer inden for EØS.

36 Det fremgår således klart af den anfægtede beslutnings begrundelse, ud fra hvilke faktiske og retlige momenter Kommissionen konkluderede, at der fandtes en samhandel mellem medlemsstaterne og de kontraherende parter i EØS-aftalen.

37 Klagepunktet om utilstrækkelig begrundelse for, at der findes en samhandel med elektriske transformatorer mellem medlemsstaterne og de kontraherende parter i EØS-aftalen, må som følge heraf forkastes.

38 For det andet skal Retten undersøge sagsøgerens klagepunkt om, at Kommissionens konklusion om, at den pågældende gentlemen's agreement påvirkede samhandelen mellem medlemsstaterne og mellem de kontraherende parter i EØS-aftalen, ikke var tilstrækkeligt begrundet.

39 Det bemærkes herved, at Kommissionen i 174. betragtning til den anfægtede beslutning konstaterede, at den pågældende gentlemen's agreement vedrørte opdeling af markeder og beskyttede EØS-producenter mod japanske producenter af elektriske transformatorer. Denne betragtning skal sammenholdes med 88.-90. betragtning til den anfægtede beslutning, hvori Kommissionens fastslog, at de japanske producenter havde forpligtet sig til ikke at sælge elektriske transformatorer i Europa, og at de europæiske producenter havde forpligtet sig til ikke at sælge dem i Japan.

40 Det fremgår klart af 165., 166. og 174. betragtning til den anfægtede beslutning, at det var Kommissionens opfattelse, at et kartel, der havde et sådant formål, måtte eller kunne have resulteret i, at handelsmønstrene automatisk udformede sig anderledes, end de ellers ville have gjort.

41 Det må i øvrigt konstateres, at Kommissionen i 167.-169. betragtning til den anfægtede beslutning afviste de argumenter, som de berørte virksomheder havde fremført for at påvise, at der forelå barrierer, som forhindrede enhver konkurrence mellem de japanske og europæiske producenter. I denne sammenhæng pegede Kommissionen for det første på, at de berørte virksomheder med jævne mellemrum bekræftede, at de ville overholde den pågældende gentlemen's agreement. For det andet konstaterede den, at en koreansk producent var gået ind på det europæiske marked. For det tredje fastslog den, at de japanske producenter var gået ind på det amerikanske marked i den periode, hvor den pågældende gentlemen's agreement fandt anvendelse, og at parterne ikke havde påvist, at hindringerne for adgangen til dette marked adskilte sig væsentligt fra dem, der fandtes på det europæiske marked.

42 Det fremgår således klart af den anfægtede beslutnings begrundelse, ud fra hvilke faktiske og retlige momenter Kommissionen konkluderede, at den pågældende gentlemen's agreement påvirkede eller kunne have påvirket samhandelen mellem medlemsstaterne og de kontraherende parter i EØS-aftalen.

43 Det andet anbringendes første led må som følge heraf forkastes.

2. *Sagsøgerens og datterselskabet T&D's solidariske ansvar*

44 Alle de øvrige anbringender og led vedrører Kommissionens beslutning om at holde sagsøgeren og dennes datterselskab T&D solidarisk ansvarlige for bødens betaling. Sagsøgeren har i denne sammenhæng i det væsentlige fremsat tre indsigelser mod Kommissionens beslutning om at drage denne til ansvar. Med det første anbringendes første led har sagsøgeren for det første anført, at Kommissionen tilsidesatte retspraksis vedrørende solidarisk ansvar. Med det andet anbringendes andet led har sagsøgeren for det andet gjort gældende, at Kommissionens konklusion om, at sagsøgerens argumenter ikke var tilstrækkelige til at afkræfte formodningen om, at der faktisk blev udøvet afgørende indflydelse på datterselskabet T&D's adfærd på markedet, ikke var tilstrækkeligt begrundet. For det tredje har sagsøgeren med det tredje anbringende, det første anbringendes andet led og det andet anbringendes tredje led – såfremt Kommissionen kunne holde sagsøgeren ansvarlig med støtte i retspraksis vedrørende solidarisk ansvar – anført, at denne retspraksis er selvmodsigende og strider mod artikel 81 EF og mod de EU-retlige principper.

Det første anbringendes første led om tilsidesættelse af retspraksis vedrørende solidarisk ansvar

45 Med det første anbringendes første led har sagsøgeren foreholdt Kommissionen, at den tilsidesatte retspraksis vedrørende solidarisk ansvar. Dette led består af to klagepunkter. Det første klagepunkt vedrører den omstændighed, at sagsøgeren og datterselskabet T&D ikke udgjorde en økonomisk enhed. Med det andet klagepunkt har sagsøgeren foreholdt Kommissionen, at den ikke påviste, at disse to selskaber kunne pålægges samme ansvar.

46 Det første anbringendes første led kan antages til realitetsbehandling. Kommissionens påstand om, at sagsøgeren ikke har interesse i at gøre dette klagepunkt gældende, kan ikke tiltrædes. Hvad for det første angår klagepunktet om, at det første anbringende bør afvises, fordi det ikke adskiller sig fra det tredje anbringende, skal det blot påpeges, at sagsøgeren med det første anbringendes første led har gjort gældende, at Kommissionen tilsidesatte retspraksis vedrørende solidarisk ansvar, og at den med det tredje anbringende har anført, at denne retspraksis strider mod artikel 81 EF og mod de EU-retlige principper (jf. præmis 44 ovenfor). Hvad for det andet angår argumentet om, at sagsøgeren ikke har nogen interesse i at anfægte beslutningen om at pålægge en solidarisk bøde, fordi en sådan beslutning er til fordel for sagsøgeren, skal det blot bemærkes, at sagsøgeren har fremsat de ovennævnte to klagepunkter for at anfægte sit eget ansvar.

Det første klagepunkt om, at sagsøgeren og datterselskabet T&D ikke udgjorde en økonomisk enhed

47 Sagsøgeren har med det første klagepunkt i forbindelse med det første anbringendes første led anført, at Kommissionen tilsidesatte retspraksis vedrørende solidarisk ansvar ved at holde sagsøgeren solidarisk ansvarlig sammen med datterselskabet T&D, selv om disse selskaber hverken udgjorde en økonomisk enhed i den periode, hvor datterselskabet T&D deltog i den pågældende gentlemen's agreement, eller på det tidspunkt, hvor den anfægtede beslutning blev vedtaget.

– Manglende økonomisk enhed, mens den pågældende gentlemen's agreement var gældende

48 Sagsøgeren har gjort gældende, at denne og datterselskabet T&D ikke udgjorde en økonomisk enhed i den periode, hvor datterselskabet deltog i den pågældende gentlemen's agreement. Sagsøgeren mener kun, at to selskaber efter retspraksis kan anses for en økonomisk enhed og dermed en virksomhed som omhandlet i artikel 81 EF og EØS-aftalens artikel 53, hvis det efter en grundig undersøgelse findes godtgjort, at selskaberne optræder eller handler som en enhed, idet det ene selskab træffer beslutninger for dem begge, og det andet selskab afgiver sin selvstændighed. I det foreliggende tilfælde baserede Kommissionen sig imidlertid alene på den omstændighed, at sagsøgeren ejede 100% af kapitalen i datterselskabet T&D i den periode, hvor datterselskabet deltog i den pågældende gentlemen's agreement. Heraf udledte den, at sagsøgeren havde udøvet afgørende indflydelse på datterselskabets adfærd.

49 Der skal i denne forbindelse henvises til, at den europæiske konkurrenceret omhandler virksomheders aktiviteter (dom af 7.1.2004, Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P og C-219/00 P, Sml., EU:C:2004:6, præmis 59), og at begrebet virksomhed omfatter enhver enhed, som udøver økonomisk virksomhed, uanset denne enheds retlige status og dens finansieringsmåde (dom Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 30 ovenfor, EU:C:2005:408, præmis 112, samt dom af 10.1.2006, Cassa di Risparmio di Firenze m.fl., C-222/04, Sml., EU:C:2006:8, præmis 107, og af 11.7.2006, FENIN mod Kommissionen, C-205/03 P, Sml., EU:C:2006:453, præmis 25).

50 Domstolen har ligeledes præciseret, at begrebet virksomhed i samme kontekst skal forstås som en økonomisk enhed, også når denne økonomiske enhed juridisk set udgøres af flere fysiske eller juridiske personer (dom af 14.12.2006, Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio, C-217/05, Sml., EU:C:2006:784, præmis 40, af 10.9.2009, Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, C-97/08 P, Sml., EU:C:2009:536, præmis 55, og af 20.1.2011, General Química m.fl. mod Kommissionen, C-90/09 P, Sml., EU:C:2011:21, præmis 53).

51 Når en sådan økonomisk enhed overtræder konkurrencereglerne, påhviler det den ifølge princippet om personligt ansvar at stå til regnskab for overtrædelsen (jf. i denne retning dom af 8.7.1999, Kommissionen mod Anic Partecipazioni, C-49/92 P, Sml., EU:C:1999:356, præmis 145, og af 16.11.2000, Cascades mod Kommissionen, C-279/98 P, Sml., EU:C:2000:626, præmis 78, samt domme Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2009:536, præmis 56, og General Química m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2011:21, præmis 36).

52 Det følger i øvrigt af fast retspraksis, at et datterselskabs adfærd kan tilregnes moderselskabet, bl.a. når datterselskabet, selv om det er en selvstændig juridisk person, ikke frit bestemmer sin adfærd på markedet, men i det væsentlige følger instrukser fra moderselskabet, navnlig under hensyn til de økonomiske, organisatoriske og retlige forbindelser mellem disse to virksomheder (domme Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2009:536, præmis 58, og Elf Aquitaine mod Kommissionen, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:2011:620, præmis 54).

53 Det forholder sig sådan, fordi moderselskabet og datterselskabet i en sådan situation er en del af samme økonomiske enhed og derfor udgør én virksomhed i overensstemmelse med den nævnte retspraksis. Den omstændighed, at et moderselskab og dets datterselskab udgør én virksomhed som omhandlet i artikel 81 EF og EØS-aftalens artikel 53, giver således Kommissionen mulighed for at rette en beslutning, hvorved der pålægges en bøde, til moderselskabet, uden at der kræves en konstatering af, at sidstnævnte var direkte impliceret i overtrædelsen (domme Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2009:536, præmis 59, General Química m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2011:21, præmis 38, og Elf Aquitaine mod Kommissionen, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:2011:620, præmis 55).

54 I det konkrete tilfælde, hvor moderselskabet ejer 100% af kapitalen i det datterselskab, som har overtrådt de fællesskabsretlige konkurrenceregler, kan det pågældende moderselskab dels udøve afgørende indflydelse på dette datterselskabs adfærd, dels foreligger der en afkræftelig formodning for, at det pågældende moderselskab faktisk udøver afgørende indflydelse på datterselskabets adfærd (domme Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2009:536, præmis 60, General Química m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2011:21, præmis 39, og Elf Aquitaine mod Kommissionen, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:2011:620, præmis 56).

55 Det er under disse omstændigheder tilstrækkeligt, at Kommissionen beviser, at hele kapitalen i et datterselskab ejes af moderselskabet, for at formode, at moderselskabet udøver en afgørende indflydelse på dette datterselskabs handelspolitik. Kommissionen vil derefter være i stand til at anse moderselskabet for solidarisk ansvarligt for betaling af den bøde, som er pålagt datterselskabet, medmindre dette moderselskab, som det påhviler at afkræfte den pågældende formodning, fører tilstrækkelige beviser med henblik på at godtgøre, at dets datterselskab optræder selvstændigt på markedet (domme Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2009:536, præmis 61, General Química m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2011:21, præmis 40, og Elf Aquitaine mod Kommissionen, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:2011:620, præmis 57).

56 Denne formodning er i så fald ikke betinget af, at der fremlægges yderligere indicier (domme Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2009:536, præmis 62, og General Química m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2011:21, præmis 41).

57 I det tilfælde, hvor et moderselskab ejer 100% af kapitalen i et mellemliggende selskab, som ejer hele kapitalen i et datterselskab i dets koncern, og hvor dette datterselskab har begået en overtrædelse af EU-konkurrencereglerne, foreligger der en simpel formodning om, at dette moderselskab udøver en afgørende indflydelse på det mellemliggende selskabs adfærd og indirekte, via sidstnævnte, ligeledes på nævnte datterselskabs adfærd (dom General Química m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2011:21, præmis 86-89).

58 Det følger af den nævnte retspraksis, at Kommissionen ikke tilsidesatte reglerne om et moderselskabs ansvar for sit datterselskabs adfærd, da den i 189.-195. betragtning til den anfægtede beslutning konstaterede, at sagsøgeren ejede 100% af kapitalen i datterselskabet T&D, og at det derfor måtte formodes, at sagsøgeren udøvede afgørende indflydelse på datterselskabet T&D's adfærd på markedet. Kommissionen var ikke – som sagsøgeren har gjort gældende – forpligtet til at fremlægge andre beviser for, at der bestod en økonomisk enhed mellem sagsøgeren og datterselskabet T&D, men kunne nøjes med at basere sig på denne formodning.

59 Sagsøgeren har ikke ret i, at denne konklusion er uforenelig med præmis 99 og 101 i Domstolens dom af 2. oktober 2003, Aristrain mod Kommissionen (C-196/99 P, Sml., EU:C:2003:529), eller præmis 391 i Rettens dom af 15. juni 2005, Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen (T-71/03, T-74/03, T-87/03 og T-91/03, EU:T:2005:220). De domspræmisser, som sagsøgeren har henvist til, vedrører således ikke et vertikalt forhold som det, der er tale om her, hvor det skal vurderes, om et moderselskab udøver afgørende indflydelse på sit datterselskabs adfærd. De vedrører tværtimod tilfælde, hvor Kommissionen har skullet vurdere, om et selskab udøvede afgørende indflydelse på et andet i et horisontalt forhold, dvs. i et forhold mellem to »søsterselskaber« og mellem to »kusineselskaber«, dvs. to datterselskaber, der er underlagt to forskellige moderselskaber.

60 Kommissionen tilsidesatte som følge heraf ikke retspraksis vedrørende et datterselskabs og dets moderselskabs solidariske ansvar ved at formode, at sagsøgeren og datterselskabet T&D udgjorde en økonomisk enhed, fordi sagsøgeren via Alstom France, der i august 1999 blev omdøbt til Alstom Holdings (jf. præmis 2 ovenfor), ejede 100% af aktierne i datterselskabet T&D.

– Den manglende økonomiske enhed på tidspunktet for den anfægtede beslutnings vedtagelse

61 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen tilsidesatte retspraksis vedrørende et datterselskabs og dets moderselskabs solidariske ansvar ved at holde sagsøgeren og datterselskabet T&D solidarisk ansvarlige, selv om de ikke udgjorde en økonomisk enhed på det tidspunkt, hvor den anfægtede beslutning blev vedtaget.

62 Det fremgår i denne forbindelse af retspraksis, at det som udgangspunkt er den fysiske eller juridiske person, der ledte den pågældende virksomhed på det tidspunkt, hvor overtrædelsen blev begået, der er ansvarlig for overtrædelsen, selv om det på tidspunktet for vedtagelsen af den beslutning, hvorved overtrædelsen blev fastslået, ikke længere var denne person, der havde ansvaret for virksomhedens drift (domme af 16.11.2000, KNP BT mod Kommissionen, C-248/98 P, Sml., EU:C:2000:625, præmis 71, Stora Kopparbergs Bergslags mod Kommissionen, C-286/98 P, Sml., EU:C:2000:630, præmis 37-40, og SCA Holding mod Kommissionen, C-297/98 P, Sml., EU:C:2000:633, præmis 27, samt dom af 29.3.2011, ThyssenKrupp Nirosta mod Kommissionen, C-352/09 P, Sml., EU:C:2011:191, præmis 143).

63 Kommissionen kunne derfor i 194. betragtning til den anfægtede beslutning med føje fastslå, at det, eftersom der på overtrædelsestidspunktet forelå en økonomisk enhed mellem moderselskabet og datterselskabet, var berettiget at pålægge de to selskaber en bøde in solidum, selv om de ikke længere udgjorde en økonomisk enhed på det tidspunkt, hvor beslutningen om at pålægge denne bøde blev vedtaget.

64 I modsætning til, hvad sagsøgeren har gjort gældende, rejses der ikke tvivl om denne tilgang ved præmis 390-393 i dom Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 59 ovenfor (EU:T:2005:220). Det kan ikke udledes af denne dom, at den økonomiske enhed mellem et moderselskab og et datterselskab stadig skal bestå på det tidspunkt, hvor beslutningen om at pålægge bøden vedtages. Retten tog i de nævnte præmisser stilling til anvendelsen af loftet på 10% af den samlede omsætning, der er fastsat i artikel 15, stk. 2, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i […] artikel [81 EF] og [82 EF] (EFT 1959-1962, s. 81). Som Retten med føje bemærkede i denne doms præmis 389, tilsigter dette loft bl.a. at beskytte virksomhederne mod et for vidtgående bødeniveau, som kunne ødelægge deres økonomiske situation. Loftet skal som følge heraf beregnes på grundlag af en periode, der nærmer sig den dato, hvor bøden pålægges, og ikke på grundlag af perioden for de begåede overtrædelser. Denne doms præmis 390-393 er derfor ikke relevante i det foreliggende tilfælde, eftersom de ikke vedrører spørgsmålet om, hvorvidt et datterselskabs adfærd kan tilregnes dets moderselskab. Det må tværtimod fastslås, at Retten i denne doms præmis 387 indirekte medgav, at to selskaber, der udgjorde en økonomisk enhed på det tidspunkt, hvor overtrædelsen blev begået, kunne pålægges en solidarisk bøde, selv om det ikke var godtgjort, at de stadig udgjorde en økonomisk enhed på det tidspunkt, hvor beslutningen om at pålægge denne bøde blev vedtaget.

65 Det første klagepunkt i forbindelse med det første anbringendes første led må som følge heraf forkastes i sin helhed.

Det andet klagepunkt om samme ansvar

66 Med det andet klagepunkt i forbindelse med det første anbringendes første led har sagsøgeren foreholdt Kommissionen, at den ikke fastslog, at sagsøgeren selv var direkte og formelt ansvarlig for overtrædelsen. Sagsøgeren mener, at Kommissionen ikke bare skulle have påvist, at datterselskabet T&D faktisk var inddraget i overtrædelsen, men også, at sagsøgeren var det, for at kunne pålægge denne at betale bøden in solidum med dette datterselskab. Efter sagsøgerens opfattelse burde Kommissionen have fastslået overtrædelsen selvstændigt for både datterselskabet T&D og for sagsøgeren.

67 Det skal herved indledningsvis bemærkes, at ifølge den retspraksis, der er nævnt i præmis 49-57 ovenfor, bygger det solidariske ansvar for et moderselskab og et datterselskab, hvori det ejer 100% af kapitalen, på en formodning om, at disse to selskaber indgår i samme virksomhed i artikel 81 EF's forstand. Kommissionen er som følge heraf bemyndiget til at rette den beslutning, hvorved der pålægges en bøde, både til moderselskabet og til dets datterselskab, hvis den har påvist, at de udgør én virksomhed, og at denne virksomhed har deltaget i overtrædelsen. Det er i modsætning til, hvad sagsøgeren har anført, ikke nødvendigt at fastslå, at der forelå en tilskyndelse til overtrædelsen i forholdet mellem moderselskabet og datterselskabet, og endnu mindre, at moderselskabet var inddraget i denne overtrædelse (dom Elf Aquitaine mod Kommissionen, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:2011:620, præmis 88).

68 I modsætning til, hvad sagsøgeren har anført, rejses der ikke tvivl om denne tilgang med præmis 43 i dom af 14.5.1998, Metsä-Serla m.fl. mod Kommissionen (T-339/94 – T-342/94, Sml., EU:T:1998:100). Retten bemærkede heri, at det kun kan pålægges en virksomhed at hæfte solidarisk med en anden virksomhed for betalingen af en bøde, hvis Kommissionen påviser, at den pågældende overtrædelse kan fastslås for begge virksomheders vedkommende. Det fremgår imidlertid bl.a. af denne doms præmis 58, at denne bemærkning fra Retten vedrører det tilfælde, hvor Kommissionen iværksætter en sanktion mod to forskellige virksomheder som omhandlet i artikel 81 EF og EØS-aftalens artikel 53, dvs. to selvstændige økonomiske enheder, og ikke det tilfælde, hvor Kommissionen iværksætter en sanktion mod to selskaber, der er en del af samme økonomiske enhed og dermed af samme virksomhed som omhandlet i disse bestemmelser.

69 Eftersom det andet klagepunkt i forbindelse med det første anbringendes første led heller ikke kan tiltrædes, må det første anbringendes første led forkastes i sin helhed.

Det andet anbringendes andet led om utilstrækkelig begrundelse for afvisningen af de argumenter, som sagsøgeren har fremført for at afkræfte formodningen om dennes afgørende indflydelse på datterselskabet T&D's adfærd

70 Med det andet anbringendes andet led har sagsøgeren anført, at Kommissionens konklusion om, at sagsøgeren ikke havde formået at afkræfte formodningen om dennes afgørende indflydelse på datterselskabet T&D's adfærd på markedet, ikke var tilstrækkeligt begrundet.

71 Der skal i denne sammenhæng tages udgangspunkt i den retspraksis vedrørende begrundelsespligten, der er nævnt i præmis 28-31 ovenfor.

72 Det skal dernæst bemærkes, at når en beslutning om anvendelse af EU's konkurrenceregler er rettet til en flerhed af adressater og vedrører spørgsmålet om, hvem der bærer ansvaret for overtrædelsen, skal den indeholde en tilstrækkelig begrundelse i forhold til hver af adressaterne, navnlig i forhold til de af dem, som i henhold til beslutningen skal bære byrden ved overtrædelsen. I forhold til et moderselskab, der holdes ansvarligt for sit datterselskabs ulovlige adfærd, skal en sådan beslutning således i princippet indeholde en detaljeret redegørelse for, hvorfor det pågældende selskab kan gøres ansvarligt for overtrædelsen (dom Elf Aquitaine mod Kommissionen, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:2011:620, præmis 152).

73 Hvad nærmere angår en kommissionsbeslutning, som i forhold til visse adressater udelukkende støtter sig på formodningen om udøvelse af en bestemmende indflydelse, må det konstateres, at Kommissionen under alle omstændigheder er forpligtet til for adressaterne nøje at fremlægge grundene til, at nævnte påberåbte faktiske og retlige omstændigheder ikke har været tilstrækkelige til at afkræfte nævnte formodning. Kommissionens pligt til at begrunde sine beslutninger på dette punkt skyldes navnlig den afkræftelige karakter af nævnte formodning, hvis gendrivelse kræver af de berørte parter,

at disse fremlægger bevis på de organisatoriske, økonomiske og retlige forbindelser mellem de omhandlede selskaber (jf. i denne retning dom Elf Aquitaine mod Kommissionen, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:2011:620, præmis 153).

74 Det skal i øvrigt påpeges, at Kommissionens begrundelse skal gøre det muligt for Retten at udøve sin prøvelsesret, og at det påhviler denne at vurdere alle forhold vedrørende de organisatoriske, økonomiske og retlige forbindelser mellem moderselskabet og datterselskabet, som vil kunne påvise, at datterselskabet handler uafhængigt i forhold til sit moderselskab, og at disse to selskaber derfor ikke udgør en enkelt økonomisk enhed (dom General Química m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2011:21, præmis 76).

75 En sådan undersøgelse er særlig vigtig, fordi datterselskabets uafhængighed i gennemførelsen af sin handelspolitik, således som det fremgår af Domstolens praksis, udgør en af de samlede relevante faktorer, som gør det muligt for moderselskabet at afkræfte formodningen vedrørende dette selskabs afgørende indflydelse på datterselskabets adfærd, og hvis karakter og betydning kan variere efter de særlige kendetegn for hver enkelt sag (jf. i denne retning domme Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2009:536, præmis 77, og General Química m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 50 ovenfor, EU:C:2011:21, præmis 77).

76 Det skal imidlertid bemærkes, at Kommissionen i en sådan sammenhæng ikke er forpligtet til at tage stilling til forhold, der er åbenbart uvedkommende, uden betydning eller klart af underordnet relevans (dom Elf Aquitaine mod Kommissionen, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:2011:620, præmis 154).

77 Hertil kommer, at begrundelsen principielt skal meddeles den berørte part samtidig med den beslutning, der indeholder et klagepunkt i forhold til denne part. Manglen på begrundelse kan ikke afhjælpes ved, at den berørte part erfarer grundene til beslutningen under sagen for Unionens retsinstanser (dom af 26.11.1981, Michel mod Parlamentet, 195/80, Sml., EU:C:1981:284, præmis 22, af 26.9.2002, Spanien mod Kommissionen, C-351/98, Sml., EU:C:2002:530, præmis 84, og af 29.4.2004, IPK-München mod Kommissionen, C-199/01 P og C-200/01 P, Sml., EU:C:2004:249, præmis 66, samt dom Elf Aquitaine mod Kommissionen, nævnt i præmis 28 ovenfor, EU:C:2011:620, præmis 149).

78 Den anfægtede beslutnings begrundelse skal vurderes i lyset af ovennævnte retspraksis.

Den anfægtede beslutnings begrundelse

79 Det fremgår af 175.-178. og 183.-195. betragtning til den anfægtede beslutning, at Kommissionen pålagde sagsøgeren en bøde, fordi sagsøgeren og datterselskabet T&D udgjorde en virksomhed som omhandlet i artikel 81 EF og EØS-aftalens artikel 53 i den periode, hvor datterselskabet T&D deltog i den pågældende gentlemen's agreement. Kommissionen støttede sig i denne sammenhæng på en formodning om, at det kunne udledes af den omstændighed, at sagsøgeren ejede 100% af kapitalen i et selskab, der igen ejede 100% af kapitalen i sit datterselskab T&D, at sagsøgeren udøvede afgørende indflydelse på datterselskabet T&D's adfærd på markedet.

80 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ikke forklarede fyldestgørende i den anfægtede beslutning, hvorfor de forhold, som sagsøgeren havde fremført for at afkræfte denne formodning, ikke kunne lægges til grund.

81 Undersøgelsen af dette led foregår i tre trin. Det skal først undersøges, hvilke argumenter sagsøgeren har fremført for at afkræfte formodningen om dennes afgørende indflydelse på datterselskabet T&D's adfærd. Det skal dernæst klarlægges, i hvilken del af den anfægtede beslutnings begrundelse Kommissionen forholdt sig til disse argumenter. På dette grundlag skal det endelig undersøges, om Kommissionen tilsidesatte begrundelsespligten.

– Sagsøgerens argumenter

82 Med hensyn til de forhold, som sagsøgeren har fremført for at afkræfte formodningen om dennes afgørende indflydelse på datterselskabet T&Ds adfærd på markedet, må det fastslås, at sagsøgeren i sit svar på klagepunktsmeddelelsen har støttet sig på otte argumenter, der gennemgås i hovedtræk i det følgende.

83 Sagsøgeren har for det første anført, at forholdet mellem sagsøgeren og datterselskabet T&D byggede på princippet om decentral drift. Alstom-koncernen blev »drevet helt decentralt«. Koncernens forskellige aktivitetsområder var profitcentre, som datterselskaberne var centreret om. Det enkelte aktivitetsområde havde det fulde ansvar for resultatopgørelser og fuld kontrol over sine teknologier, sin prispolitik, sine omsætningsmål, bruttoavancer og salgsomkostninger, sit cash flow og sine lagre. Datterselskabet T&D var det datterselskab, der var ansvarligt for produktion og salg af elektriske transformatorer.

84 Sagsøgeren har for det andet peget på, at Alstom-koncernen i 1992 foretog en omstrukturering af sine datterselskaber baseret på aktivitetsområder med det formål at give personalet og tredjeparter et mere klart billede af ansvarsfordelingen inden for koncernen. Sagsøgeren havde som følge heraf ingen indflydelse på datterselskabet T&D's ulovlige adfærd, eftersom koncernstrukturen ikke gjorde det muligt for sagsøgeren at holde sig orienteret herom.

85 Sagsøgeren har for det tredje gjort gældende, at moderselskabets eneste formål var at besidde og forvalte kapitalandele og – i meget begrænset omfang – at koordinere politikker og udstikke rammer. Dets relationer til datterselskabet T&D omhandlede ikke datterselskabets kommercielle adfærd og navnlig ikke dets adfærd på markedet for elektriske transformatorer.

86 Sagsøgeren har for det fjerde anført, at handelspolitikken blev fastsat af datterselskabernes ledelse. Sagsøgeren havde ikke selv ressourcer for så vidt angik personale, organisation og ekspertise til at påvirke sine datterselskabers handelspolitik. Sagsøgeren havde ingen ansatte, salgsdirektør eller markedsføringsressourcer. Til gengæld havde hvert datterselskab en salgsdirektør og afdelinger, som var ansvarlige for jura, økonomi, kommunikation og personale. Alle afgørelser blev således truffet af datterselskaberne.

87 Sagsøgeren har for det femte gjort gældende, at dennes direktion ikke kom med instrukser, som kunne påvirke datterselskabernes adfærd på markedet. Det var kun koncernens overordnede strategi, der blev fastlagt af Alstoms direktion. Datterselskabernes og navnlig datterselskabet T&D's handelspolitik blev aldrig diskuteret i direktionen. I denne sammenhæng har sagsøgeren bl.a. peget på en række omstændigheder, der efter dennes opfattelse godtgjorde, at det var »umuligt for [direktionen] at udøve nogen som helst indflydelse på datterselskabernes adfærd på markedet«.

88 For det sjette har sagsøgeren anført, at denne blot havde foretaget en begrænset og efterfølgende kontrol med vigtige finansielle forpligtelser i forbindelse med centrale beslutninger, der kunne være til fare for koncernens økonomiske stilling. Der blev ikke ført finansiel kontrol med konkrete projekter i forbindelse med elektriske transformatorer.

89 Sagsøgeren har for det syvende gjort gældende, at det kun var ansatte i datterselskabet T&D, der havde deltaget i de påståede overtrædelser. Den har i denne forbindelse gjort gældende, at Kommissionen tog fejl af visse personers status som ansatte i et selskab, der administrerede Alstoms personale.

90 For det ottende har sagsøgeren anført, at overlapningen i de funktioner, der blev varetaget af visse ledere i datterselskabet T&D, ikke spillede nogen rolle, eftersom disse personer af driftsmæssige årsager var ude af stand til at påvirke datterselskabet T&D's adfærd på markedet for elektriske transformatorer, og det ikke var påvist, at disse personer medvirkede i kartellerne.

– Den anfægtede beslutnings begrundelse

91 Med hensyn til den begrundelse, som Kommissionen anførte, bemærkes, at den i den anfægtede beslutnings afsnit 6 begrundede valget af adressaterne for denne beslutning.

92 I den anfægtede beslutnings afsnit 6.1 (175.-181. betragtning) mindede Kommissionen om de generelle principper for udvælgelse af adressaterne for en beslutning, hvori der fastslås en overtrædelse af artikel 81 EF og EØS-aftalens artikel 53. I 177. betragtning til den anfægtede beslutning fastslog den, at det påhvilede et moderselskab, der ejede 100% af kapitalen i et datterselskab, at fremlægge tilstrækkelige beviser med henblik på at afkræfte formodningen om, at det styrede datterselskabets kommercielle adfærd.

93 I den anfægtede beslutnings afsnit 6.2 (183.-195. betragtning) anvendte Kommissionen dette princip på sagsøgeren. I 185.-188. betragtning til den anfægtede beslutning sammenfattede Kommissionen de argumenter, som sagsøgeren havde fremført, og i 189.-195. betragtning tog den stilling til dem.

94 Herved skal det dog bemærkes, at Kommissionens begrundelse hovedsageligt vedrørte andre argumenter end dem, som sagsøgeren havde fremført for at afkræfte kapitalejerformodningen. Den del af Kommissionens begrundelse, der omhandler argumenterne mod kapitalejerformodningen, er således meget kortfattet:

— I 189. betragtning til den anfægtede beslutning nøjedes Kommissionen med at konstatere, at sagsøgeren »[ikke har] fremlagt argumenter, der afkræfter denne formodning og beviser, at datterselskabet handlede selvstændigt«.

— I 190. betragtning til den anfægtede beslutning forklarede Kommissionen, at »[s]om det fremgår, er de argumenter, som [sagsøgeren] har baseret sin påstand om datterselskabets selvstændighed på, ikke tilstrækkelige i denne henseende«.

95 I 191. betragtning til den anfægtede beslutning anførte Kommissionen, at den ikke behøvede at bevise, at moderselskabets ledelse havde kendskab til datterselskabets overtrædelse, for at datterselskabets ulovlige adfærd kunne tilregnes moderselskabet.

96 Hvad angår 198. betragtning til den anfægtede beslutning, som Kommissionen henviste til under retsmødet, skal det konstateres, at Kommissionen heri blot gengav et argument, der var fremført af Areva, og at der altså ikke var tale om en del af Kommissionens begrundelse.

– Vurdering af Kommissionens begrundelse

97 Spørgsmålet om, hvorvidt den anfægtede beslutnings begrundelse er tilstrækkelig, skal både vurderes ud fra de argumenter, som sagsøgeren har fremført, og ud fra den måde, Kommissionen har behandlet dem på i sin begrundelse.

98 Det skal indledningsvis bemærkes, at Kommissionens begrundelse hvad angår sagsøgerens otte argumenter som nævnt er begrænset til konklusionen i 189. og 190. betragtning til den anfægtede beslutning, hvorefter sagsøgeren ikke har fremført argumenter, der afkræfter kapitalejerformodningen og godtgør, at datterselskabet T&D handlede selvstændigt. I den anfægtede beslutning nøjedes Kommissionen således med at angive resultatet af sin undersøgelse uden at forklare, hvorfor sagsøgerens argumenter ikke kunne afkræfte formodningen om dennes afgørende indflydelse på datterselskabet T&D's adfærd på markedet.

99 191. betragtning til den anfægtede beslutning kan højst anses for et svar på det argument fra sagsøgeren, der er sammenfattet i præmis 89 ovenfor, og nogle af de argumenter, der er sammenfattet i præmis 92 ovenfor. Der svares ikke på de øvrige argumenter, som sagsøgeren har påberåbt sig. Selv om kapitalejerformodningen ikke gendrives af den omstændighed, at moderselskabet ikke havde kendskab til, at dets datterselskab deltog i en overtrædelse af konkurrencereglerne, forudsætter den dog alligevel, at det pågældende datterselskab ikke frit bestemmer sin adfærd på markedet, men i det væsentlige følger instrukser fra sit moderselskab. Det er imidlertid netop den sidstnævnte betingelse, sagsøgerens øvrige argumenter var rettet mod, og Kommissionen var som følge heraf nødt til at forholde sig til dem.

100 Kommissionen kan i denne sammenhæng ikke gøre gældende, at begrundelsespligten ikke indebar et krav om, at den tog stilling til sagsøgerens argumenter, fordi der var tale om argumenter, som var åbenbart uvedkommende, uden betydning eller klart af underordnet relevans.

101 Det må således fastslås, at de argumenter, der er nævnt i præmis 83-90 ovenfor, samlet set ikke kan anses for at være åbenbart uvedkommende, uden betydning eller klart af underordnet relevans i forhold til at afkræfte formodningen om, at sagsøgeren udøvede afgørende indflydelse på datterselskabet T&D's handelspolitik.

102 Der er som tidligere forklaret tale om en simpel formodning, som kan afkræftes af moderselskabet, hvis det fører tilstrækkelige beviser med henblik på at godtgøre, at dets datterselskab optræder selvstændigt på markedet. Det påhviler som følge heraf Kommissionen i hvert enkelt tilfælde at vurdere alle de forhold vedrørende de organisatoriske, økonomiske og retlige forbindelser mellem moderselskabet og datterselskabet, som vil kunne påvise, at datterselskabet optrådte selvstændigt i forhold til sit moderselskab, og at disse to selskaber derfor ikke udgjorde en enkelt økonomisk enhed (domme af 16.6.2011, Air liquide mod Kommissionen, T-185/06, Sml., EU:T:2011:275, præmis 71-75, og Edison mod Kommissionen, T-196/06, Sml., EU:T:2011:281, præmis 76 og 77).

103 I det foreliggende tilfælde har sagsøgeren dog fremført argumenter, der specifikt skal godtgøre, at datterselskabet optrådte selvstændigt på markedet i den periode, hvor den pågældende gentlemen's agreement fandt anvendelse. Sagsøgeren har i denne sammenhæng ikke kun anført, at dennes eneste formål var at besidde og forvalte kapitalandele. Sagsøgeren har også påberåbt sig de særlige omstændigheder, der kendetegnede dennes forbindelser med datterselskabet T&D, herunder princippet om decentral koncerndrift, at datterselskaberne var eneansvarlige for at fastsætte handelspolitikken, og at sagsøgeren på grund af koncernstrukturen ikke havde strukturel mulighed for at styre datterselskabet T&D's handelspolitik. Sagsøgeren har i denne forbindelse fremlagt detaljerede oplysninger om, hvordan koncernen fungerer.

104 Sagsøgerens argumenter kan derfor ikke samlet set anses for at være åbenbart uvedkommende, uden betydning eller klart af underordnet relevans.

105 Kommissionen kan i øvrigt ikke med rette gøre gældende, at den ikke var forpligtet til at forholde sig til sagsøgerens argumenter, fordi det var sagsøgeren, der havde bevisbyrden, og Kommissionen derfor ikke behøvede at komme med en nærmere begrundelse, når sagsøgeren ikke havde fremført forhold, der afkræftede denne formodning.

106 Det er således nødvendigt at sondre mellem bevisbyrdereglerne og begrundelsespligten i denne sammenhæng. Kapitalejerformodningen er en bevisbyrderegel, der vedrører spørgsmålet om, hvilke faktiske omstændigheder Kommissionen skal fastlægge for at godtgøre, at et moderselskab og et datterselskab udgør en økonomisk enhed og dermed en virksomhed som omhandlet i artikel 81 EF og EØS-aftalens artikel 53. Begrundelsespligten er til gengæld en formel forpligtelse, som kræver, at de betragtninger, som Kommissionen baserer sine konklusioner på, skal fremgå klart og utvetydigt af den anfægtede beslutning, således at de berørte parter kan få kendskab til grundlaget for den trufne foranstaltning, og således at den kompetente ret kan udøve sin prøvelsesret (jf. den retspraksis, der er

nævnt i præmis 29 ovenfor). Selv om Kommissionen er af den opfattelse, at de forhold, moderselskabet har fremført, ikke er tilstrækkelige til at afkræfte formodningen om dets indflydelse på datterselskabets adfærd på markedet, har den således stadig pligt til at begrunde dette, forudsat at der ikke udelukkende er tale om forhold, som er åbenbart uvedkommende eller uden betydning. Kommissionens begrundelsespligt fremgår i denne forbindelse af den omstændighed, at den pågældende formodning kan afkræftes (domme Air liquide mod Kommissionen, nævnt i præmis 102 ovenfor, EU:T:2011:275, præmis 71-75, og Edison mod Kommissionen, nævnt i præmis 102 ovenfor, EU:T:2011:281, præmis 76 og 77).

107 Kommissionen var som følge heraf forpligtet til i den anfægtede beslutning at forklare, hvorfor den til trods for sagsøgerens argumenter ikke fandt det godtgjort, at dennes datterselskab udviste en selvstændig adfærd på markedet.

108 Det må på denne baggrund fastslås, at Kommissionen tilsidesatte begrundelsespligten i henhold til artikel 253 EF, idet den ikke fremkom med en fyldestgørende begrundelse for, hvorfor de argumenter, sagsøgeren havde fremført, ikke var tilstrækkelige til at afkræfte formodningen om dennes afgørende indflydelse på datterselskabet T&D's adfærd på markedet.

Konsekvenserne af begrundelsespligtens tilsidesættelse

109 Kommissionen har anført, at tilsidesættelsen af begrundelsespligten under alle omstændigheder ikke bør føre til annullation af den anfægtede beslutning, eftersom den i det foreliggende tilfælde med rette konstaterede, at kapitalejerformodningen ikke var blevet afkræftet. Den har under sagens behandling forklaret, hvorfor det efter dens opfattelse var nødvendigt at afvise sagsøgerens argumenter.

110 I denne sammenhæng skal det for det første bemærkes, at begrundelsen principielt skal meddeles den berørte part samtidig med den beslutning, der indeholder et klagepunkt i forhold til denne part. Manglen på begrundelse kan således ikke afhjælpes ved, at den berørte part erfarer grundene til beslutningen, mens sagen verserer (dom Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 30 ovenfor, EU:C:2005:408, præmis 463, og dom af 12.9.2007, González y Díez mod Kommissionen, T-25/04, Sml., EU:T:2007:257, præmis 220; jf. den retspraksis, der er nævnt i præmis 77 ovenfor).

111 Den begrundelse, som Kommissionen har fremført under sagens behandling, kan som følge heraf ikke tages i betragtning ved vurderingen af, om den har tilsidesat sin begrundelsespligt.

112 Kommissionen kan for det andet ikke påberåbe sig den retspraksis, hvorefter den fulde prøvelsesret, som Retten er tillagt på bødeområdet, kan begrunde, at der fremlægges og tages hensyn til yderligere oplysninger, som det ikke er nødvendigt at nævne i beslutningen i medfør af begrundelsespligten (dom SCA Holding mod Kommissionen, nævnt i præmis 62 ovenfor, EU:C:2000:633, præmis 54 og 55). Spørgsmålet om, hvorvidt sagsøgeren var ansvarlig for datterselskabet T&D's adfærd, afhænger således af, om der forelå en økonomisk enhed mellem disse to selskaber, og i sidste ende om sagsøgeren deltog i den overtrædelse, der gav anledning til en sanktion i den anfægtede beslutning. Dette spørgsmål vedrører prøvelsen af denne beslutnings lovlighed og ikke vurderingen af, om størrelsen af den bøde, sagsøgeren blev pålagt, var passende. Det er imidlertid kun i forbindelse med den sidstnævnte vurdering, at Retten har fuld prøvelsesret (dom SCA Holding mod Kommissionen, nævnt i præmis 62 ovenfor, EU:C:2000:633, præmis 54 og 55).

113 Kommissionen har for det tredje henvist til en retspraksis, hvorefter en manglende begrundelse ikke medfører, at den anfægtede beslutning annulleres, når annullationen kun kan medføre, at der træffes en ny beslutning, som materielt set er identisk med den annullerede.

114 Kommissionens kan i denne sammenhæng ikke med føje påberåbe sig Rettens dom af 13. december 2006, FNCBV m.fl. mod Kommissionen (T-217/03 og T-245/03, Sml., EU:T:2006:391, præmis 362 og 363), hvori Retten fastslog, at Kommissionen havde tilsidesat begrundelsespligten i forbindelse med udmålingen af de bøder, der blev pålagt for overtrædelser af artikel 81, stk. 1, EF, men samtidig påpegede, at såfremt den løsning, Kommissionen havde valgt, skulle stadfæstes for så vidt angik realiteten, medførte denne tilsidesættelse hverken, at den anfægtede beslutning blev annulleret, eller at bødebeløbet blev nedsat.

115 Denne vurdering, der indgår i Retens fulde prøvelsesret i sager om økonomiske sanktioner, kunne således ikke overføres til det omhandlede tilfælde med hensyn til kontrollen af lovligheden af den anfægtede beslutning, for så vidt som Kommissionen deri havde pålagt sagsøgeren ansvaret for den pågældende overtrædelse (jf. præmis 112 ovenfor samt dom Edison mod Kommissionen, nævnt i præmis 102 ovenfor, EU:T:2011:281, præmis 91-93).

116 Kommissionen kan i øvrigt ikke basere sig på retspraksis, hvorefter en sagsøger ikke har nogen berettiget interesse i at påberåbe sig en tilsidesættelse af begrundelsespligten, når det allerede er klart, at annullationen af den anfægtede beslutning vil medføre, at der træffes en identisk beslutning (dom af 29.9.1976, Morello mod Kommissionen, 9/76, Sml., EU:C:1976:129, præmis 11, og af 20.5.1987, Souna mod Kommissionen, 432/85, Sml., EU:C:1987:236, præmis 20, samt dom af 9.10.1992, De Persio mod Kommissionen, T-50/91, Sml., EU:T:1992:104, præmis 10 og 24, og af 3.12.2003, Audi mod KHIM (TDI), T-16/02, Sml., EU:T:2003:327, præmis 97 og 98).

117 Kommissionens konklusion om, at sagsøgerens argumenter ikke godtgjorde, at datterselskabet T&D frit bestemte sin adfærd på markedet, var i det foreliggende tilfælde ikke tilstrækkeligt begrundet. Dette spørgsmål skal undersøges under hensyntagen til alle forhold vedrørende de organisatoriske, økonomiske og retlige forbindelser mellem sagsøgeren og datterselskabet T&D. Der er således tale om en vanskelig undersøgelse, hvis udfald ikke er givet på forhånd. Når der ikke er foretaget en sådan undersøgelse, kan det ikke antages, at det allerede er klart, at der vil blive truffet en identisk beslutning. Det ville i øvrigt være i direkte modstrid med den retspraksis, der er nævnt i præmis 73-75 ovenfor, hvis Retten i en sådan situation skulle tage stilling til forklaringer, som Kommissionen først var kommet med under sagens behandling.

118 I det foreliggende tilfælde medfører den manglende begrundelse derfor i modsætning til det af Kommissionen anførte, at den anfægtede beslutning annulleres.

119 Den anfægtede beslutning må således annulleres, uden at det er nødvendigt at tage stilling til det første anbringendes andet led, det andet anbringendes tredje led og det tredje anbringende.

Sagens omkostninger

120 Ifølge procesreglementets artikel 87, stk. 2, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Kommissionen har tabt sagen så vidt angår påstanden om annullation af den anfægtede beslutning, og sagsøgeren har nedlagt påstand om, at det pålægges Kommissionen at betale sagens omkostninger.

121 Hvad angår påstanden om annullation af regnskabsførerens skrivelse af 10. december 2009 har Retten som bekendt bestemt, at det ikke længere er fornødent at træffe afgørelse herom, og at afgørelsen om sagens omkostninger skal udsættes (præmis 16 ovenfor). I henhold til procesreglementets artikel 87, stk. 6, er Retten frit stillet i sin afgørelse om sagens omkostninger, hvis det er ufornødent at træffe afgørelse om sagens genstand. Retten finder det i det foreliggende tilfælde rimeligt, at Kommissionen også afholder omkostningerne i forbindelse med påstanden om annullation af regnskabsførerens skrivelse.

122 Kommissionen bør derfor tilpligtes at betale alle sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Tredje Afdeling):

1) **Kommissionens beslutning K(2009) 7601 endelig af 7. oktober 2009 om en procedure i henhold til artikel 81 EF og EØS-aftalens artikel 53 (sag COMP/39.129 – Elektriske transformatorer) annulleres, for så vidt som den vedrører Alstom.**

2) **Europa-Kommissionen betaler sagens omkostninger.**

Czúcz Labucka Gratsias

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 27. november 2014.

Underskrifter